

ANALIZA FINANSIJSKOG REZULTATA I FINANSIJSKOG POLOŽAJA RATARSKE PROIZVODNJE U VOJVODINI

Vukoje, V., Obrenović, D.¹

REZIME

Analiza finansijskog rezultata pokazuje da su u 2000. godini i ratarstvo i ukupna poljoprivredna proizvodnja ostvarili negativan neto finansijski rezultat, za čije je pokriće potrebno izdvojiti 3,87%, odnosno 3,85% ukupnog prihoda. Ekstremno uvećanje neto gubitka u odnosu na prethodnu godinu za više od 13 puta, uzrokovano je dobrim delom objektiviziranjem skrivenih gubitaka usled zvanične devalvacije dinara. Ohrabruje ipak činjenica da je u 2000. godini, za razliku od prethodnih, ostvaren pozitivan rezultat iz redovnog poslovanja, što ukazuje da postoje realne osnove za profitabilno poslovanje u budućnosti.

Finansijski položaj karakteriše izrazito nepovoljna finansijska ravnoteža, što za posledicu ima duboku nelikvidnost preduzeća. Osnovni uzroci drastične poremećenosti finansijske strukture naših poljoprivrednih preduzeća leže u ogromnim kumuliranim gubicima (5702 miliona dinara ili 10,9% sopstvenog kapitala) i vrlo nepovoljnoj strukturi obaveza (92,8% čine kratkoročne obaveze). Zadovoljavajući stepen samofinansiranja i sposobnosti održavanja realnog neto sopstvenog kapitala ne mogu promeniti lošu sliku finansijskog položaja poljoprivredne proizvodnje. Za izlazak iz zone gubitka, uspostavljanje likvidnosti i minimalno obnavljanje opreme u poljoprivrednim preduzećima Vojvodine ukupna nedostajuća sredstva mogu se proceniti na preko 10 milijardi dinara. Jedini realan način za obezbeđivanje ovih sredstava jeste primena takvog modela vlasničke transformacije koji će osigurati ulaganje dugoročnog kapitala u preduzeća od strane novih vlasnika.

Ključne reči: finansijski rezultat, finansijski položaj, finansijska ravnoteža, analiza, likvidnost, poljoprivredna proizvodnja.

¹ Mr Veljko Vukoje, asistent, dr Desimir Obrenović, red. prof., Poljoprivredni fakultet, Institut za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela, Novi Sad.

UVOD

Poljoprivredna preduzeća su u 2000. godini, kao i u celoj prethodnoj deceniji, poslovala u vrlo nepovoljnim uslovima. Raznim vidovima formalnih i neformalnih sankcija našim preduzećima je skoro onemogućen pristup robnim i finansijskim tržištima razvijenih zemalja, čime je znatno otežana nabavka neophodnih repromaterijala, plasman proizvoda, usvajanje novih znanja i tehnologija, kao i pribavljanje kapitala za potrebe investicija i tekućeg finansiranja proizvodnje. Kad se tome doda socijalna funkcija poljoprivrede i već duže vreme neravnopravan položaj u primarnoj raspodeli, zatim nepostojanje sopstvene akumulacije i nemogućnost pribavljnja finansijskih sredstava po normalnim cenama na domaćem tržištu kapitala, visoka stopa inflacije u 2000. godini od 113,3%, (odnosno 220,2% kumulativno u 1999–2000) i nepovoljni klimatski uslovi, jasno je da poljoprivreda nije mogla ostvariti dobre finansijske rezultate. To najbolje ilustruje podatak da ukupni kumulirani gubitak u poljoprivredi Vojvodine iznosi 5702 miliona dinara, odnosno 10,9% bruto sopstvenog kapitala.

Mere ekonomske politike koje su preduzimane u cilju poboljšanja ekonomskog položaja poljoprivrede, kao što su delimično subvencioniranje određenih repromaterijala i proizvoda, otpisivanje dela duga poljoprivrednim preduzećima, oslobađanje od poreza i sl., imale su izvesne pozitivne efekte, ali nedovoljne. Proces privatizacije i sveukupne transformacije poljoprivrednih preduzeća, koji još uvek nije daleko odmakao, nameće se kao jedini realan način za pribavljanje neophodnih finansijskih sredstava, i istovremeno osnovni preduslov za stvaranje stabilnih, tržišno orijentisanih i profitabilnih privrednih subjekta.

Osnovni cilj rada je da se analiziraju i ocene ostvareni finansijski rezultati poslovanja i finansijski položaj poljoprivrednih preduzeća Vojvodine u 2000. godini, a u okviru toga posebno onih preduzeća koja se bave pretežno ratarskom proizvodnjom.

IZVOR PODATAKA I METOD RADA

Predmet analize prvenstveno je ratarska proizvodnja, koja se posmatra i poredi sa ukupnom poljoprivrednom proizvodnjom Vojvodine (ratarstvo, stočarstvo, voćarstvo i vinogradarstvo, bez ribarstva i poljoprivrednih usluga). Analiza je urađena na osnovu podataka iz završnih računa, odnosno zbirnih bilansa za 1999. i 2000. godinu, koje prikuplja i obrađuje organizaciona jedinica ZOP-a NBJ u Novom Sadu. To znači da su analizom obuhvaćena samo poljoprivredna preduzeća koja su obavezna da predaju završne račune, ali ne i individualna poljoprivredna gazdinstva bez svojstva pravnog lica.

U radu se koriste odgovarajući metodi kvantitativne i kvalitativne analize bilansa, a takođe i određeni matematičko-statistički i drugi metodi. Ratarstvo se poredi sa ukupnom poljoprivrednom proizvodnjom u dve uzastopne godine.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Poljoprivredna preduzeća Vojvodine raspolažu sa značajnim proizvodnim resursima koji se ogledaju u njihovom broju i veličini, radnoj snazi i kapitalu, pri čemu dominantnu poziciju zauzimaju ratarska preduzeća. U 2000. godini poljoprivrednom proizvodnjom bavilo se 1046 preduzeća (986 u 1998. i 1008 u 1999. godini), od čega ratarskom proizvodnjom 905 preduzeća, ili 86,5% (831 u 1998. i 875 u 1999. godini), stočarskom 118 preduzeća i voćarsko-vinogradarskom 23 preduzeća.

Poljoprivredna proizvodnja je u 2000. godini zapošljavala 46590 radnika (na osnovu stanja krajem meseca) čime je nastavljen dalji pad broja zaposlenih (50050 u 1998. i 46941 u 1999. godini). Sličan trend zabeležen je i u ratarskim preduzećima gde je zaposleno 42542 radnika, ili 91,3% od ukupnog broja zaposlenih u poljoprivredi (46222 u 1998. i 42848 u 1999. godini). Do suprotnog kretanja broja preduzeća i broja zaposlenih dolazi jer novoosnovana, uglavnom manja privatna preduzeća, ne mogu da nadomeste smanjenje broja zaposlenih u velikim društvenim preduzećima.

Dominantnu ulogu ratarstva jasno potvrđuje i podatak da ukupan kapital (ukupna imovina) ratarskih preduzeća čini 91,4% ukupnog kapitala svih poljoprivrednih preduzeća, dok je udeo neto sopstvenog kapitala još veći i iznosi 92,7%.

Analiza finansijskog rezultata

Finansijski rezultat i finansijski položaj međusobno su povezani, tako da ne može finansijski rezultat u dužem vremenskom periodu biti loš a finansijski položaj dobar, i obrnuto. Za ocenu finansijskog rezultata neophodno je izvršiti analizu strukture i rasporeda ukupnog prihoda, analizu strukture finansijskog rezultata i analizu strukture u rasporeda poslovnih prihoda. Za potrebe analize zvanični podaci iz zbirnog bilansa uspeha preuređeni su na taj način što su revalorizacioni prihodi, odnosno rashodi, zamenjeni revalorizacionim dobitkom, odnosno gubitkom, čime se u inflatornim uslovima dobija realnija struktura ukupnog prihoda, a finansijski rezultat ostaje nepromenjen.

Struktura ukupnog prihoda (tab. 1) pokazuje koliki je doprinos pojedinih vrsta prihoda u njegovom formiranju. Ratarska preduzeća su u 2000. godini ostvarila 90,3% ukupnog prihoda svih preduzeća koja se bave poljoprivrednom proizvodnjom. U strukturi ukupnog prihoda ratarskih preduzeća dominantno mesto u obe godine, logično, zauzimaju poslovni prihodi (88,0–90,3%), što je približno kao i kod poljoprivredne proizvodnje u celini (88,3–90,4%). Povećanje udela poslovnih prihoda u 2000. godini za 2,3% kod ratarstva, i za 2,1% kod poljoprivrede u celini, rezultat je prevashodno njihovog bržeg rasta u odnosu na vanredne prihode.

Tabela 1: Struktura ukupnog prihoda i njegovog rasporeda

(%)

Table 1: The Structure of total income and its distribution

(%)

Red. br.	PRIHODI I RASHODI	Poljoprivreda		Ratarstvo	
		1999.	2000.	1999.	2000.
1.	Poslovni prihodi	88,3	90,4	88,0	90,3
2.	Finansijski prihodi	0,9	1,8	0,8	1,9
3.	Vanredni prihodi	8,9	6,0	9,2	6,1
4.	Revalorizacioni dobitak	2,0	1,8	2,0	1,7
I	UKUPAN PRIHOD (1 do 4)	100,0	100,0	100,0	100,0
5.	Poslovni rashodi	87,2	84,0	86,9	83,5
6.	Finansijski rashodi	2,9	4,1	2,7	4,2
7.	Vanredni rashodi	6,3	6,0	6,3	6,2
8.	Revalorizacioni gubitak	4,2	9,6	4,6	9,9
II	UKUPNI RASHODI (5 do 8)	100,6	103,8	100,6	103,8
14.	Bruto rezultat (I-II)	-0,6	-3,8	-0,57	-3,78
15.	Porezi i doprinosi iz rezultata	0,07	0,09	0,07	0,09
16.	Neto rezultat (14-15)	-0,67	-3,85	-0,64	-3,87

Relativno nisko učešće finansijskih prihoda u ukupnom prihodu (0,8–1,9%) može se smatrati očekivanim s obzirom da naša poljoprivredna preduzeća skoro da nemaju slobodnih finansijskih sredstava za kratkoročno i dugoročno plasiranje, pozitivne kursne razlike ne predstavljaju značajniju stavku jer su devizna sredstva zanemariva, a prodaja na robni kredit u inflatornim uslovima vrlo je ograničena.

Izuzetno visok udeo vanrednih prihoda u formiranju ukupnog prihoda i kod ratarstva (9,2–6,1%) i kod poljoprivredne proizvodnje u celini (8,9–6,0%) rezultat je brojnih nereguliranih uslova i nepredvidivih okolnosti u kojima naša preduzeća posluju, kao što su: delimičan otpis kamata i dugova od strane banaka i drugih poverilaca usled nemogućnosti plaćanja, naplata ranije otpisanih potraživanja, prodaja stalne imovine i sl. U normlanim uslovima poslovanja udeo ovih prihoda treba da bude manji od 1% i da teži nuli.

Struktura rasporeda ukupnog prihoda (tab. 1) pokazuje koliki procenat ukupnog prihoda odlazi na pokriće pojedinih vrsta rashoda i koliki je udeo finansijskog rezultata u njemu. Najveći deo ukupnog prihoda ratarstva (86,9–83,5%), kao i poljoprivrede u celini (87,2–84,0%), odlazi naravno na pokriće poslovnih rashoda. Smanjenje udela poslovnih rashoda u 2000. godini za 3,4% kod ratarstva, odnosno za 3,2% kod poljoprivrede, rezultat je, pre svega, bržeg rasta finansijskih rashoda i posebno revalorizacionih gubitaka.

Učešće finansijskih rashoda u raspodeli ukupnog prihoda (2,7–4,2%) može se oceniti prilično niskim, odnosno povoljnim, a objašnjenje treba tražiti u izbegavanju preduzeća da se zadužuju po vrlo nepovoljnim uslovima koji vladaju na našem tržištu kapitala, budući da zbog niske rentabilnosti nisu u stanju da podnesu visoke kamatne stope. Treba, međutim, istaći značajno

povećanje učešća finansijskih rashoda u poslednjoj godini posmatranja od 1,5% kod ratarstva, odnosno 1,2% kod poljoprivredne proizvodnje. Osnovni uzrok tome su veće kamatne stope i nagomilane zatezne kamate usled nemogućnosti izmirenja obaveza, a nije zanemarivo ni višestruko uvećanje negativnih kursnih razlika po osnovu realizovanih deviznih obaveza u 2000. godini, s obzirom da je u decembru 2000. godine izvršena velika devalvacija dinara (sa 6 na 30 din za 1 DEM).

Na pokriće vanrednih rashoda odlazi ekstremno visok procenat ukupnog prihoda (preko 6% u obe godine). Razloge treba tražiti u otpisu potraživanja usled nemogućnosti naplate, otpisivanju imovine po raznim osnovama, šteta izazvanim prirodnim nepogodama, loše vođenoj poslovnoj politici preduzeća i sl. Vanredni rashodi bi, kao i vanredni prihodi, trebali da budu manji od 1% i da teže nuli.

Kod ratarskih preduzeća, kao i poljoprivredne proizvodnje u celini, u obe posmatrane godine ukupan prihod nije bio dovoljan za pokriće ukupnih rashoda, što znači da je ostvaren negativan bruto i neto **finansijski rezultat**. Neto gubitak ratarstva u 2000. godini iznosio je 1107 miliona dinara i bio je veći za oko 13,6 puta nego u prethodnoj. Sličan rast neto gubitka zabeležila je i poljoprivreda (98,3 miliona dinara u 1999. i 1242 miliona dinara u 2000. godini). Za pokriće neto gubitka ratarstvu je potrebno 3,87% (2000) ukupnog prihoda, odnosno 0,64% (1999), što je približno kao i u poljoprivrednoj proizvodnji u celini (0,67% u 1999. i 3,85% u 2000. godini). Ovi procenti zapravo su pokazatelji ekonomičnosti, odnosno neto profitabilnosti ukupnog prihoda i omogućavaju poređenje ratarstva sa poljoprivrednom proizvodnjom u celini. Može se, dakle, konstatovati da je prema ovom kriterijumu ratarstvo u 2000. godini bilo neznatno neuspešnije (za 0,02%) od poljoprivredne proizvodnje u celini.

Treba imati u vidu da je analiza vršena na osnovu zbirnog bilansa svih preduzeća, te da iskazani gubitak predstavlja neto rezultat svih preduzeća. Određeni broj preduzeća ipak je ostvario dobitak zbog čega se pojavljuje pozicija „porezi i doprinosi iz rezultata”, koja je razumljivo u obe godine skoro zanemariva (manje od 0,1%).

Posebno zabrinjava podatak da je ostvareni neto gubitak i kod ratarstva (1.107 miliona dinara) i kod poljoprivrede u celini (1.242 miliona dinara) veći od zbira amortizacije i rezervisanja za materijalne troškove (971 miliona dinara kod ratarstva, odnosno 1.095 miliona dinara kod poljoprivrede u celini). Drugim rečima, ostvarena je negativna vrednost bruto sredstva za reprodukciju (novčani tok iz poslovanja – cash flow), što očigledno ukazuje na reproduktivnu nesposobnost preduzeća, koja nisu u stanju da iz sopstvenih sredstava finansiraju prostu reprodukciju.

Da bi analiza bila kompletna neophodno je osvrnuti se na **strukturu poslovnih prihoda**, kao najznačajnijih. Indikativan je vrlo nizak udeo prihoda od prodaje na inostranom tržištu u poslovnim prihodima ratarskih preduzeća (1,1% ili oko 280 miliona dinara), kao i kod poljoprivrede u celini (1,0% ili oko 290 miliona dinara). Naravno, ovi procenti ne odražavaju ukupan izvoz

poljoprivrednih proizvoda, već samo onaj deo koji realizuju poljoprivredna preduzeća neposredno. Uočljivo je nisko učešće, za poljoprivredu vrlo bitnih prihoda od premija, regresa i drugih subvencija (1,1–0,9% kod ratarstva, odnosno 1,0–0,9% kod ukupne poljoprivredne proizvodnje). Subvencije u ratarskim preduzećima iznosile su u 2000. godini svega oko 220 miliona dinara, odnosno oko 265 miliona dinara u svim poljoprivrednim preduzećima, što ni približno ne zadovoljava potrebe primarne poljoprivredne proizvodnje. Istovremeno su prihodi od subvencija u prehrambenoj industriji iznosili oko 300 miliona dinara.

Struktura rasporeda poslovnih prihoda pokazuje da se njihov najveći deo (preko 71% kod ratarstva, odnosno preko 72% kod ukupne poljoprivrede) troši na pokriće varijabilnih materijalnih rashoda (materijal, gorivo, energija, proizvodne usluge i nabavna vrednost prodate robe). Udeo bruto zarada beleži pad sa 9,5% (1999) na 7,3% (2000) kod ratarstva, odnosno sa 9,0% (1999) na 7,0% (2000) kod poljoprivredne proizvodnje u celini. Treba naglasiti da su troškovi bruto zarada u apsolutnom iznosu porasli u 2000. godini u odnosu na prethodnu za 77%, što je znatno ispod rasta cena na malo (113,3%). Na troškove amortizacije i rezervisanja za materijalne troškove otpada relativno mali procenat poslovnih prihoda ratarstva (5,5–3,8%), kao i poljoprivrede u celini (5,3–3,8%). Osnovni razlog tome je značajan udeo poljoprivrednog zemljišta u osnovnim sredstvima, koje se inače ne amortizuje, kao i visok procenat otpisanosti ostalih osnovnih sredstava, prevashodno opreme koja je u proseku otpisana sa oko 82%. Troškovi amortizacije potcenjeni su i zbog toga što se obračun vrši na bazi nabavne vrednosti osnovnih sredstava s kraja prethodne godine, pa je jasno da poslovni podbilans sadrži skrivene gubitke po tom osnovu.

Poslovni dobitak u 2000. godini čini 7,5% poslovnih prihoda kod ratarstva i 7,6% kod poljoprivrede u celini, pri čemu je ohrabrujuće višestruko povećanje stope poslovnog prihoda u odnosu na prethodnu godinu (0,53% kod ratarstva, odnosno 1,22% kod poljoprivrede). Dakle, i prema ovom vrlo značajnom pokazatelju uspeha (profitabilnost poslovnih prihoda) ratarstvo je u 2000. godini bilo manje uspešno od ukupne poljoprivredne proizvodnje.

Analizom strukture finansijskog rezultata utvrđuje se iz kojih izvora neto rezultat potiče (poslovni, finansijski, vanredni i revalorizacioni prihodi) i na osnovu toga daje konačna ocena uspešnosti bilansa. Pri tome, uspešnim se smatra onaj bilans koji iskazuje pozitivan rezultat iz redovnog poslovanja (zbir poslovnog rezultata i rezultata finansiranja), nezavisno od ostvarenog neto rezultata, budući da su vanredni i revalorizacioni prihodi i rashodi povremeni i privremeni. Ali, pošto je u našim uslovima poslovanja vrlo teško povući jasnu granicu između vanrednih i redovnih prihoda i rashoda, a revalorizacioni nisu samo posledica inflacije već dobrim delom i veštački održavanog nerealnog kursa dinara, to se prednost mora dati ukupnom neto rezultatu.

I ratarstvo i poljoprivredna proizvodnja u celini u obe posmatrane godine ostvarili su negativan rezultat finansiranja, što je i logično budući da se ne

radi o finansijskim delatnostima. Međutim, u 2000. godini za razliku od prethodne, ostvaren je pozitivan rezultat iz redovnog poslovanja, pri čemu je ratarstvo bilo neznatno uspešnije jer je zabeležilo pozitivnu stopu ovog rezultata od 4,92% (odnos rezultata iz redovnog poslovanja prema zbiru poslovnih i finansijskih prihoda), a poljoprivreda 4,42%. Negativan rezultat iz vanrednih prihoda bio je relativno nizak i nije imao značajnijeg uticaja na konačan neto rezultat.

Presudan uticaj na iskazivanje negativnog neto finansijskog rezultata, kako kod ratarstva tako i poljoprivrede u celini, imao je ekstremno visok negativan rezultat revalorizacije, čiji je iznos u 2000. godini povećan preko sedam puta u odnosu na prethodnu, dok njegovo procentualno učešće u ukupnom prihodu povećano za nešto više od tri puta. Ovakav nagli porast negativnih neto efekata revalorizacije najvećim delom je rezultat revalorizacije deviznih obaveza, što je uslovljeno zvaničnom devalvacijom dinara sa 6 na 30 din za 1 DEM. Ovim su objektivizirani skriveni gubici koji su po osnovu nerealnog kursa dinara kumulirani od 1. aprila 1998. godine, kada je izvršena poslednja devalvacija.

Budući da su ostvarili negativnu stopu neto finansijskog rezultata i ratarstvo (-3,87%) i poljoprivreda u celini (-3,85%) poslovali su neuspešno, pri čemu je poljoprivreda u celini nešto uspešnija, odnosno manje neuspešna. To istovremeno znači da su preduzeća iz preostale dve grane (stočarstvo i voćarstvo sa vinogradarstvom) bila uspešnija od ratarskih preduzeća.

Analiza finansijskog položaja

Ocena finansijskog položaja ratarske i ukupne poljoprivredne proizvodnje izvršena je na osnovu analize finansijske ravnoteže, zaduženosti i održavanja realne vrednosti kapitala. Analiza finansijske ravnoteže na osnovu **obrnog fonda (tab. 2)** jasno pokazuje vrlo nepovoljnu finansijsku strukturu. Obrtni fond predstavlja deo dugoročno raspoloživog kapitala (sopstvenog i pozajmljenog) koji se koristi za finansiranje obrtnih sredstava, pri čemu finansijska ravnoteža postoji ako je obrtni fond jednak stalnim zalihama.

Ratarska preduzeća u obe posmatrane godine finansiraju samo 30,5% stalnih zaliha iz obrtnog fonda, dok je taj procenat kod poljoprivredne proizvodnje u celini znatno manji (26,7–24,5%). Ostatak od 69,5%, odnosno 5100 miliona dinara, vrednosti stalnih zaliha ratarska preduzeća finansiraju iz kratkoročnih izvora (ukupna poljoprivreda 75,5%, odnosno 6174 miliona dinara). Upravo za taj iznos likvidna i kratkoročno vezana sredstva manja su od kratkoročnih obaveza, iz čega proizilazi da preduzeća nisu u stanju da održavaju likvidnost. Imajući u vidu neophodnost zamene dobrog dela opreme (otpisanost oko 82%), kao i dodatnog ulaganja u proizvodnju radi izlaska iz zone gubitka, jasno je da poljoprivrednim preduzećima Vojvodine nedostaje znatno veći iznos dugoročnog kapitala, koji se može proceniti na preko 10 milijardi dinara. Ovaj kapital može se obezbediti samo u dužem vremenskom periodu i to kroz vlasničku transformaciju koja će podrazumevati ulaganje u

preduzeća nedostajućeg dugoročnog kapitala. U kraćem roku, značajno bi bilo otpisivanje dela dugova, transformacija kratkoročnih kredita u dugoročne, obezbeđivanje kredita po kamatnim stopama koje su primerene poljoprivredi i izdvajanje značajnijih sredstava za subvencije.

Tabela 2. Analiza finansijske ravnoteže
Table 2. The Analysis of Financial Balance

(000.000 din)
(000.000 din)

Redb r.	POZICIJA	Poljoprivreda		Ratarstvo	
		1999.	2000.	1999.	2000.
1.	Bruto sopstveni kapital	24.719	52.101	22.605	48.262
2.	Dugoročna rezervisanja	200	488	173	452
3.	Dugoročne obaveze	499	1.092	434	996
I	Kapital i dugoročne obaveze (1-4)	25.418	53.681	23.213	49.711
4.	Dugoročni finansijski plasmani	1.972	3.156	980	2.304
5.	Osnovna sredstva	20.138	42.823	19.107	39.937
6.	Gubitak – kumulirani	2.427	5.702	2.155	5.233
II	Dugoročno vezana sredstva bez stalnih zaliha (4-6)	24.492	51.681	22.242	47.474
III	Obrtni fond (I-II)	926	2.000	971	2.237
IV	Stalne zalihe	3.472	8.174	3.185	7.337
V	Procenat pokrića stalnih zaliha obrtnim fondom (III : IV) × 100	26,7	24,5	30,5	30,5

Osnovni razlog duboke poremećenosti finansijske strukture jeste poslovanje sa gubitkom u dužem vremenskom periodu, usled čega je došlo do kumuliranja ogromnih gubitaka. Ukupan kumulirani gubitak iznosi 5.233 miliona dinara kod ratarstva, odnosno 5.702 miliona dinara kod poljoprivrede, što čini 10,8%, odnosno 10,9%, bruto sopstvenog kapitala. Samo u poslednjoj godini ukupan gubitak ratarskih preduzeća uvećan je 2,4 puta, a kod poljoprivredne proizvodnje u celini 2,3 puta.

Za potrebe **analize zaduženosti (tab. 3)** struktura pasive je preuređena tako što su izostavljena pasivna vremenska razgraničenja jer ista predstavljaju korekciju aktive naniže, i neraspoređeni dobitak tekuće godine, jer sadrži i obaveze prema eksternim korisnicima. Pored tradicionalnog finansijskog pravila prema kome se struktura pasive smatra prihvatljivom ako je odnos sopstvenih i pozajmljenih izvora 1:1, za pouzdaniju ocenu zaduženosti neophodno je uzeti u obzir i organski sastav sredstava i stopu inflacije, kao primarne, odnosno rentabilnost i likvidnost, kao sekundarne kriterijume.

Ratarska preduzeća, kao i poljoprivreda u celini, imala su u obe posmatrane godine visoku stopu samofinansiranja (77,7–78,7%). Međutim, ako se uzmu u obzir i ostali faktori: visok organski sastav kapitala od preko 72%, visoka stopa inflacije od 220,2% kumulativno u obe godine, negativna stopa rentabilnosti sopstvenog kapitala i izražena nelikvidnost, zaduženost poljoprivrede može se oceniti prihvatljivom, ali ne i dobrom. Glavni problem nije u

visini ukupnih obaveza već u njihovoj nepovoljnoj strukturi. Dugoročne obaveze čine samo 7,2% ukupnih obaveza zbog čega preduzeća nisu u stanju da redovno servisiraju kratkoročne obaveze, koje su oko 1,7 puta veće od kratkoročno vezanih sredstava. Osim toga, i obaveze po kojima se u normalnim uslovima poslovanja po pravilu ne računaju kamate (spontani izvori finansiranja) kod nas su, usled nemogućnosti njihovog redovnog izmirivanja, vrlo često povezane sa obračunom visokih zateznih kamata.

Sposobnost **održavanja realne vrednosti sopstvenog kapitala (tab. 3)** utvrđuje se poređenjem njegovog indeksa rasta sa indeksom inflacije. Realna vrednost sopstvenog kapitala održava se po osnovu pripisivanja efekata revalorizacije i akumulacije, po osnovu neto ulaganja kapitala, zatim po osnovu procene kapitala, kao i stvaranjem holdinga usled čega se veštački povećava kapital formiranjem učešća u kapitalu koja konsolidovanjem nisu isključena.

U 2000. godini ratarska preduzeća su smanjila realnu vrednost neto sopstvenog kapitala za 2,9 indeksnih poena (213,3-210,4), a ukupna poljoprivredna proizvodnja za 5,2 indeksnih poena. Pošto se radi o zbirnim bilansima nije moguće precizno utvrditi po kom osnovu je koliko došlo do povećanja neto sopstvenog kapitala, ali nema sumnje da je revalorizacija ubedljivo najznačajnija. Naš sistem revalorizacije postavljen je tako da obezbedi održavanje realne vrednosti sopstvenog kapitala, ali u 2000. godini to nije bilo moguće zbog ekstremnog uvećanja gubitka.

Tabela 3. Analiza zaduženosti i održavanja realne vrednosti kapitala (000.000 din)
Table 3. The Analysis of indebted and preserving real value of capital (000.000 din)

Red. broj	POZICIJA	Poljoprivreda		Ratarstvo	
		1999.	2000.	1999.	2000.
1.	Bruto sopstveni kapital	24.719	52.101	22.605	48.262
2.	Obaveze po kojima se po pravilu ne plaćaju kamate	5.542	12.627	4.926	10.982
3.	Obaveze po kojima se po pravilu plaćaju kamate	1.352	2.696	1.164	2.345
4	Neraspoređena dobit tekuće godine	0	356	0	299
I	Pasiva bez dugor. rezervisanja, PVR i dobiti tekuće godine	31.613	67.068	28.695	61.291
5.	Stopa samofinansiranja (1 : I)	78,2	77,7	78,8	78,7
6.	Organski sastav sredstava	73,1	72,2	73,9	73,0
7.	Indeks cena na malo	150,1	213,3	150,1	213,3
8.	Gubitak – kumulirani	2.427	5.702	2.155	2.523
9.	Neto sopstveni kapital (1-8)	22.292	46.399	20.450	43.030
10.	Indeks neto kapitala	150,4	208,1	149,9	210,4

ZAKLJUČAK

Analiza finansijskog rezultata pokazuje da su ratarska preduzeća, kao i poljoprivredna proizvodnja Vojvodine u celini, neuspešna jer su ostvarila neto gubitak. Ohrabruje ipak činjenica da je u 2000. godini, za razliku od prethodnih, ostvaren pozitivan rezultat iz redovnog poslovanja, što ukazuje da postoje realne osnove za profitabilno poslovanje u budućnosti.

Drastična poremećenost finansijske ravnoteže, i kao posledica toga duboka nelikvidnost, najveći je problem u poslovanju naših poljoprivrednih preduzeća. Osnovni uzroci loše finansijske ravnoteže nalaze se u ogromnim kumuliranim gubicima (5702 miliona dinara ili 10,9% sopstvenog kapitala) i vrlo nepovoljnoj strukturi obaveza (92,8% čine kratkoročne obaveze). Prihvatljiv stepen zaduženosti i sposobnosti održavanja realne vrednosti neto sopstvenog kapitala, nedovoljni su da bi se finansijski položaj naših poljoprivrednih preduzeća ocenio zadovoljavajućim.

Pribavljanje dugoročnog kapitala za uspostavljanje finansijske ravnoteže, dodatno ulaganje u proizvodnju i obnavljanje opreme, preduslov je za izlazak iz zone gubitka i normalno funkcionisanje preduzeća. Nedostajući dugoročni kapital u našim uslovima realno se može obezbediti samo kroz privatizaciju poljoprivrednih preduzeća, pri čemu se podrazumeva takav model privatizacije koji će osigurati ulaganje potrebnog kapitala od strane novih vlasnika. Ovaj proces treba da prate odgovarajuće mere ekonomske politike u domenu otkupnih cena, pariteta, subvencija i kreditiranja, a od posebnog je značaja obezbeđivanje novih tržišta za plasiranje značajnih viškova poljoprivredno-prehrambenih proizvoda.

LITERATURA

1. Vukelić Gordana: Self-financing in agriculture, Financing the agribusiness sector, Belgrade, 1999.
2. Obrenović, D. Vukoje, V.: Financing of working capital in primary agricultural production, Financing the agribusiness sector, Belgrade, 1999.
3. Obrenović, D. Vukoje, V.: Vlasnička transformacija poljoprivrede Vojvodine, Agroekonomika br. 27/98, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad, 1998.
4. Obrenović, D. Vukoje, V.: Analiza finansijskog rezultata i finansijskog položaja poljoprivrednih preduzeća Vojvodine, Agroekonomika br. 29/2000, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad, 2000.
5. Ranković, J. Ilić, G.: Analiza rentabiliteta i finansijskog položaja privrede (u periodu 1994–1998), Računovodstvo br. 7–8/99, SRRS, Beograd, 1999.
6. Rodić, J.: Teorija i analiza bilansa, Privrednik, Beograd, 1997.

THE ANALYSIS OF FINANCIAL RESULT AND FINANCIAL POSITION OF FIELD CROP PRODUCTION IN VOJVODINA

by

Vukoje, V., Obrenović, D.

SUMMARY

The Analysis of Financial Result shows that field crop production and whole agricultural production are unsuccessful because it has been realized the negative net financial result, and for its covering it is necessary to be spent 3,9% apropos 3,7% of total income. The most anxious is the extremely increasing net loss against the last year for 13,6 apropos 13,9 times more and it is mostly constrained by hidden loses of the official devaluation of Yugoslav Dinar.

The financial position is characterized by extremely unfavorable financial balance, and its consequence is big non-liquidity inside companies. The satisfactorily level of self-financing and ability to preserve the real net owned capital can not change the bad estimation of the financial position of agricultural production. The way out from „loss sector”, the restore of liquidity and minimal recovery of equipment in agricultural companies in Vojvodina, the total of missing resources can be estimated to 10 milliards dinars. The only possible way to ensure such resources is property transformation with long-term capital investment in companies.

Key words: financial result, financial position, financial equilibrium, liquidity, analysis, agricultural production.

Primljeno: 22. 11. 2001.

Prihvaćeno: 06. 12. 2001.